

Відгук

офіційного опонента кандидата історичних наук, доцента, доцента кафедри історії України і методики викладання історії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Кобути Степана Йосифовича на дисертаційне дослідження Гранда Михайла Романовича на тему **«Костянтин Костянтинович Паньківський (1897–1974): інтелектуальна біографія»**, поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Сучасна українська історична наука перебуває у стані постійного розвитку та пошуку нових векторів дослідження. В умовах переосмислення національної історії та відновлення історичної пам'яті, надзвичайно актуальним стає вивчення біографій видатних особистостей, які відіграли важливу роль у формуванні української інтелектуальної та політичної еліти ХХ століття. Ці постаті, часто забуті або свідомо викреслені з офіційної історіографії радянського періоду, сьогодні потребують ретельного і об'єктивного вивчення.

У цьому контексті дисертаційне дослідження Гранда Михайла Романовича, присвячене постаті Костянтина Костянтиновича Паньківського – українського громадсько-політичного діяча, правника, публіциста, представника інтелектуальної еліти української еміграції, є історично обґрунтованим та суспільно значущим. Воно має наукову та практичну актуальність, адже стосується важливого напрямку сучасної української історіографії – вивчення представників української інтелектуальної еліти в умовах військово-політичних пертурбацій ХХ століття. Осмислення ролі інтелектуалів, які зберігали тяглість української національної ідеї в умовах бездержавності та вимушеної еміграції, є запорукою цілісного розуміння модерної української історії.

Структура роботи відповідає академічним вимогам до дисертаційних праць: має визначену послідовність основної частини: вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел, а також інформативні додатки (с. 252–262). У вступі сформульовані актуальність теми, мета та завдання, конкретизовані об'єкт і предмет дослідження, хронологічні й географічні межі,

окреслено наукову новизну та методологічні основи роботи. Водночас викликає певні запитання визначений автором об'єкт дослідження – «інтелектуальна біографія К. Паньківського». На нашу думку, під об'єктом дослідження даної роботи слід розуміти сукупність елементів реального життєвого шляху та громадсько-політичної діяльності і творчої спадщини К.Паньківського, на яку має бути спрямована авторська дослідницька увага, щоб зрозуміти проблему вивчення. Натомість, інтелектуальна біографія (в інтерпретації автора) виступає заявленою метою дослідження.

У першому розділі дисертації М. Р. Гранда традиційно представлено огляд історіографічного доробку по темі, аналіз джерельної бази та методологічного інструментарію дослідження. Історіографія, присвячена особі К. Паньківського та ширше – історії української еліти під чужими політичними режимами і в еміграції, розглянута в динаміці, з урахуванням різних методологічних підходів та інтерпретацій щодо конкретних історичних періодів. Автор виділив основні напрями наукової рецепції: міжвоєнний, радянський, діаспорний та сучасний, вказуючи на фрагментарність та ідеологічну заангажованість попередніх спроб вивчення постаті К.Паньківського. Зроблений обґрунтований висновок про потребу комплексного та персоналізованого підходу до вивчення життя і діяльності конкретного діяча та представників української еліти ХХ століття загалом.

Джерельна база дисертації є широкою й репрезентативною. Вона поділена за видовими та функціональними ознаками: неопубліковані архівні документи Центрального державного історичного архіву України у Львові та Центрального державного архіву зарубіжної україніки (м. Київ), Державного архіву Львівської області, Архіву Карлового університету (Прага); мемуари, публіцистика, матеріали періодичних видань, наукові публікації досліджуваного діяча, значна частина яких вперше вводиться до наукового обігу. Вони відображають значний внесок автора у формування загальної джерельної бази, присвячений суспільно-політичній діяльності К.Паньківського та його колег, функціонування української еліти в еміграції. Варто особливо

відзначити опрацювання документів особового походження, зокрема епістолярну спадщину. Перелік використаних джерел і літератури демонструє глибоку дослідницьку роботу та охоплює 372 позиції. Створена дисертантом джерельна картотека може бути цінною основою для майбутніх досліджень.

Методологічний підрозділ роботи викликає інтерес завдяки осмисленню як загальних принципів історико-біографічного аналізу, так і прикладних підходів у межах жанру інтелектуальної біографії. Автор не тільки окреслює застосовані методи (як історичного дослідження, так і міждисциплінарні): історико-генетичний, проблемно-хронологічний, історико-порівняльний, контекстуально-інтерпретаційний та ін.), а й аналізує ключові дефініції, як-от «українська інтелігенція», «національна еліта», «публічний інтелектуал», розкриваючи їх зміст у контексті дослідження.

У другому розділі дисертації М. Р. Гранда увагу зосереджено на впливі родинного й освітнього середовища на формування особистості К.Паньківського. Простежено, як традиції інтелігентної родини Паньківських, а особливо постать батька – Костя Федоровича Паньківського, знаного громадського діяча, заклали ідейні та національні орієнтири майбутнього правника та політика К. Паньківського. Особливий акцент зроблено на освітньому етапі: навчанні у Львівській академічній гімназії (філії) та Карловому університеті, де К. Паньківський сформувався як критично мислячий інтелектуал. Досліджено його свідоме дистанціювання від радикальних політичних течій, а також значний вплив молодіжних товариств, що сприяли розвитку громадянської зрілості. У розділі показано різні соціокультурні чинники на формування життєвого світогляду, що заклали ідейні підвалини його подальшої публічної роботи.

У третьому розділі дисертації зосереджено увагу на ключових етапах професійної і громадської діяльності К. Паньківського у міжвоєнний період, роки Другої світової війни, повоєнний еміграційний етап. Автор акцентує увагу на участі досліджуваної постаті в Українському центральному комітеті, його організаційній і координаційній ролях цього часу. Обґрунтовується висновок,

що, попри складні політичні обставини, К. Паньківський залишався послідовним у захисті національних інтересів, а його діяльність у повоєнний період – зокрема в уряді УНР в екзилі – підтверджує його політичну сталість. Автор намагається показати взаємозв'язок між особистим досвідом політика, зовнішніми політичними обставинами та процесом формуванням модерної української еміграційної еліти.

У четвертому розділі дисертації М. Р. Гранда проаналізовано суспільно-політичні та історичні погляди К. Паньківського в широкому часовому діапазоні – від австро-угорських часів до зрілого еміграційного періоду. Зосереджено увагу на оцінках К. Паньківським правового становища українців у складі австрійської та польської держав, його характеристиках відношення радянського та нацистського окупаційних режимів до українців, критичному аналізі діяльності українських політичних сил у роки Другої світової війни. Значний інтерес викликає підрозділ, присвячений українському еміграційному середовищу: тут подано оцінки політичних, громадських, а також повсякденних аспектів життя у таборах переміщених осіб і в діаспорі. Розділ базується на працях К. Паньківського та репрезентує його як глибокого аналітика політичних процесів свого часу.

Висновки дисертаційного дослідження М. Р. Гранда мають завершений вигляд, репрезентують системне осмислення науково-поставленої проблеми. Вони логічно підсумовують проведене дослідження, демонструють належний рівень структурованості, джерельної репрезентативності й міждисциплінарних зв'язків. Уточнено основні етапи життєвого й інтелектуального шляху К.Паньківського, впливи родинного, освітнього, громадянського чинників на формування світогляду, його громадянську зрілість під час діяльності в екзилі. Дисертант показує К. Паньківського не лише учасником подій, а й своєрідним хроністом, мислителем, через що його праці й висловлені оцінки набувають ваги цінного історичного джерела.

Можна відзначити авторські узагальнення про роль інтелектуала в еміграційному середовищі як: носія та осмислювача історичної пам'яті;

критика допущених українськими державними і громадськими діячами помилок; формувальника національно-державницької ідентичності. Висновки відображають авторську рецепцію запропонованої моделі інтелектуальної біографії, а також означають перспективи подальших досліджень української інтелектуальної історії ХХ століття.

Можемо констатувати, що матеріали і результати дисертаційного дослідження є вагомим внеском у сучасну українську гуманітаристику, запропонована автором концепція має наукову цінність у теоретичному та прикладному контекстах.

Висловлюючи позитивну оцінку дисертаційній роботі М.Р.Гранда, вважаємо за доцільне висловити ряд зауважень та побажань, спрямованих на подальше удосконалення й розробку тематики дослідження:

1. При характеристиці професійної правничої діяльності варто було б конкретизувати адвокатську і громадянську роль і місце К.Паньківського у гучних політичних судових процесах 1930-х років (процесу Біласа-Данилишина, Львівського процесу 1936 р.), інших подібних заходах, щоб розкрити чинники приналежності до особливої (статусної) адвокатської групи оборонців, і прослідкувати взаємозв'язок між правничою та суспільною місіями.

2. Показуючи професійну діяльність адвоката К. Паньківського у міжвоєнний період, вартувало б подати своєрідність правових, соціальних і матеріальних умов діяльності українських адвокатів у 1920–1930-ті рр., особливо при розгляді так званих політичних справ. Також потребують ширшого контекстного пояснення окремі сюжети розділу, як наприклад: постать підсудного на Варшавському процесі над членами ОУН Я.Рака (с.86), суперечку між депутатом і правником О.Когутом та політичним діячем М.Стахівим (с.92), спробу залучення в якості свідка письменниці К.Гриневич та взаємини К.Паньківського з її сином В.Гриневичем.

3. З огляду на заявлений жанр інтелектуальної біографії доцільно ширше показати взаємозв'язок між особистими переживаннями, емоційним станом та

інтелектуальною діяльністю К. Паньківського, особливо в періоди криз та викликів (реакція на смерть брата С.Паньківського, на різних етапах Другої світової війни, в перші роки еміграції). Це дозволило б глибше розкрити його характер та мотивації, а також відобразити, яким чином психологічні якості характеру (стійкість чи вразливість) впливали на його інтелектуальний розвиток та політичні рішення.

4. У контексті ролі та місця К.Паньківського у середовищі українських діячів, вартує розширити компаративістський підхід його діяльності з іншими сучасними постатями української еміграції, зокрема з тими, хто представляв різні політичні та ідеологічні течії. Це дозволило б краще окреслити його особистий внесок та місце в історії, а також виявити спільні риси та відмінності в діяльності української еміграції загалом, поглибити розуміння її внутрішніх розбіжностей та консолідаційних процесів.

5. У четвертому розділі, на нашу думку, доцільно було конкретизувати погляди та оцінки К. Паньківського щодо повсякденного та культурно-освітнього аспектів життя українського суспільства в умовах нацистської окупації.

6. У тексті розділів трапляються термінологічні неточності щодо назв чи конкретних політичних явищ, наприклад: авторського пояснення назви «Товариство українсько-руських правників» 1909 р. (с.101), вживання терміну Карпатська Україна (с.81), характеристики політичного режиму Другої Речі Посполитої як польський тоталітарний режим (с.88, 91) та ін.

Висловлені зауваження не знижують в цілому позитивної оцінки дисертації М. Гранда, яка є самостійним, завершеним науковим дослідженням актуальної наукової проблеми, а одержані автором наукові результати достатньо аргументовані, мають неупереджений характер і відзначаються новизною та історичною достовірністю.

Дисертація Гранда Михайла Романовича «Костянтин Костянтинович Паньківський (1897–1974): інтелектуальна біографія», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та

археологія» за своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною та практичним значенням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки № 40 від 12 січня 2017 року та вимогам затвердженого постановою Кабінету Міністрів України «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 року, а її автор Гранд Михайл Романович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія» з галузі знань 03 «Гуманітарні науки».

Офіційний опонент:

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії України і
методики викладання історії
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Степан КОБУТА

ПІДПИС	<i>Кобути С.</i>
ЗАСВІДЧУЮ	
Начальник відділу кадрів	
<i>С.Мішко</i>	Орест СМІШКО
« ____ »	20 ____ р.

